

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2022. № 8.

DOI: 10.32702/2307-2156.2022.8.2

УДК 351: 379.85 : 39 (477)

А. М. Гаврилюк,

д. держ. упр., доцент, професор кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ

ORCID ID:0000-0003-2743-0409

**СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО
ТА МОЛОДІЖНОГО ТУРИЗМУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД В
УКРАЇНІ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ПІДХІД**

Havryliuk A.,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Professor of the Department of Hotel and Restaurant and Tourism
Business, Kiev National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)*

**SOCIO-HUMANITARIAN DEVELOPING VECTOR OF CHILD
AND YOUTH TOURISM IN UKRAINIAN POST-WAR PERIOD:
A PUBLIC-ADMINISTRATIVE APPROACH**

У статті обґрунтовано актуальність та перспективність розвитку дитячого та молодіжного туризму в повоєнний період в Україні. На основі попередніх наукових авторських досліджень осмислено,

обґрунтовано та презентовано новаторську модель Освітньо-просвітницької платформи формування туристичних цінностей, туристичної соціалізації, туристичної мобільності дітей та молоді в Україні у повоєнний період як ключовий вектор соціогуманітарного розвитку вітчизняної сфери туризму.

Наголошено на необхідності застосування соціально-психологічного механізму формування та реалізації державної політики у сфері дитячого та молодіжного туризму після перемоги Української держави у війни проти держави-агресора - російської федерації. Виокремлено цілі, принципи, методи, засоби та технології його упровадження.

Акцентовано увагу на особливостях формування «Я-ідентичності» нового типу дитини / школяра / учнівської молоді / студента як людини-мандрівника зі статусом – Homo patrio viator, яка прагне до пізнання вітчизняних туристичних ресурсів, поглиблює власний інтелектуальний рівень національної обізнаності, самосвідомості, ідентичності тощо. Наголошено на можливостях формування людиноцентричного світогляду Homo patrio viator, що виробляє прагнення до пізнання своєї власної країни як затребувану цінність, засіб самоідентифікації, маркер етнонаціональної приналежності та індикатор транслявання історико-культурної спадщини майбутнім поколінням. Виокремлено та охарактеризовано зміст «туристичного портфеля» дитини / школяра / учнівської молоді / студента, етапи його наповнення під час подорожей та інших комунікативних туристичних практик на кожному з освітніх рівнів на території регіону проживання та поза його межами.

The article substantiates relevance and perspectives of child and youth tourism's development in the post-war period in Ukraine. On the basis of previous author's research an innovative model of the Educational Platform

for forming of tourist values, tourist socialization, tourist mobility of children and youth in Ukraine in the post-war period as a key vector of socio-humanitarian development of the domestic touristic sphere was conceived, substantiated and presented.

Emphasis is placed on the need to apply a social-psychological mechanism for formation and implementation of public policy in the field of child and youth tourism after the victory of the Ukrainian state in the war against the aggressor state - the Russian Federation. The goals, principles, methods, means and technologies of its implementation are highlighted. The socio-humanitarian benefits of its application are indicated: development of fundamental values – love for the one's birthplace and love for the one's native land, national and civic self-awareness; local and national identity, patriotism, multicultural literacy etc., which are formed, developed and established in the process of child and youth tourism practices.

The study focuses on peculiarities of “I-identity”-formation for a new type of a child / schoolchild / youth / student as a traveler with the status – Homo patrio viator, who strives to learn more about domestic tourist resources, deepens his own intellectual level of national awareness, self-awareness, identity etc. The possibilities of forming a human-centered worldview of Homo patrio viator, who creates a desire to cognize one's own country as a sought-after value, as a means of self-identification, a marker of ethno-national affiliation and an indicator of the transmission of historical and cultural heritage to future generations, are emphasized.

The content of “tourist portfolio” of a child / schoolchild / youth / student is highlighted and characterized. The stages of its filling during travels and other communicative tourist practices at each of the educational levels on the territory of residence region and beyond are determined. It is predicted that implementing method of the “tourist portfolio” will be possible with the financial support of the state and local budgets, as well as other resources not prohibited by the current Ukrainian legislation.

Ключові слова: соціогуманітарний розвиток, державна політика, соціально - психологічний механізм, дитячий туризм, молодіжний туризм, туристичні цінності, туристична соціалізація, туристична мобільність, «туристичний портфель» дитини / школяра / учнівської молоді / студента, повоєнний розвиток туризму.

Keywords: socio-humanitarian development, public policy, socio-psychological mechanism, child tourism, youth tourism, tourist values, tourist socialization, tourist mobility, “tourist portfolio” of a child / schoolchild / youth / student, post-war tourism development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Жорстока війна, нав’язана Україні сусідньою державою-агресоркою – російською федерацією у 2014 році, докорінно змінила вимоги до виховання молодого покоління українців. На державному, регіональному та локальному рівнях зріс суспільний запит на заходи національно-патріотичного, морально-духовного, військово-патріотичного та громадянського виховання дітей та молоді; збільшилася кількість та зміст освітньо-просвітницьких заходів, зорієнтованих на поглиблення основ національної ідентичності та самобутності українського народу, активізувалося пошанування героїв різних історичних епох та сьогодення; консолідувалося прагнення українських громадян до пізнання рідної країни, що в цілому вибудовує її соціогуманітарний вектор розвитку.

За таких обставин актуалізувалися роль та значення туризму, який здатен у буквальному сенсі «зшивати» країну, поглиблювати внутрішньодержавну інтеграцію її громадян, особливо, дітей та молоді, а відтак, продукувати розвиток дитячого та молодіжного туризму.

Проте, говорити про консолідовані практичні дії з цього напрямку реалізації державної політики у сферах освіти, культури, духовності,

туризму тощо до початку 2022 року не доводиться, оскільки вони мали лише фрагментарний (локальний чи галузевий) характер.

Вважаємо, що особливої актуальності соціогуманітарний вектор розвитку дитячого та молодіжного туризму серед цієї категорії українських громадян здатен набути в повоєнний період після перемоги Української держави над російською федерацією – державою-окупантом, адже повномасштабна збройна агресія, розпочата 24 лютого 2022 року, кардинально змінила національну туристичну мапу (й надалі це робитиме), на якій буквально щодня постають нові героїчні міста та села зі своїми унікальними історіями спротиву, самооборони та відваги, про які варто знати і враховувати у навчально-пізнавальному та виховному процесах.

Зважаючи на це, у предметне поле цієї статті виводимо авторське бачення особливостей вироблення ефективного державно-управлінського підходу до соціогуманітарного вектору розвитку дитячого та молодіжного туризму, яке частково презентовано в дисертаційній роботі [1] та наразі адаптується до потреб сьогодення та повоєнного періоду в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тематика дитячого та молодіжного туризму у вітчизняній науковій думці досліджується, переважно, як ресурс для відпочинку та оздоровлення відповідних категорій українських громадян. Вчені розлого розглядають і формують дефінітивний ряд юнацько-спортивного, оздоровчого та інших видів туризму [2; 3; 4; 11; 15; 16]; виокремлюють різноманітні форми активностей дітей, підлітків та молоді (походи, спортивні змагання, відпочинок в зонах рекреації з елементами навчання, тренінгів тощо) [4; 6; 11]; формують моделі ефективної співпраці закладів освіти з представниками туристичного бізнесу [11; 13; 16]; аналізують сучасний стан розвитку світового та вітчизняного ринків дитячого туризму [11; 13] тощо.

Однак, лише поодинокі наукові розвідки [11; 13] та ін., зорієнтовані на використання можливостей дитячого та молодіжного видів туризму як одного з методів краєзнавчої та виховної роботи; неоціненого ресурсу формування національної самосвідомості представників молодого покоління; засіб національно-патріотичного виховання та туристичної мобільності тощо.

Тому актуальним вбачаємо обґрунтування питань, що пов'язані з виробленням інструментарію формування та реалізації державної політики розвитку дитячого та молодіжного туризму в Україні в цілому та окремих його напрямів на соціогуманітарних засадах, які досліджуються вітчизняними науковцями вкрай мало та засвідчують про наявність **невирішених раніше частин загальної проблеми за цією тематикою.**

З огляду на це, **мета статті** полягає у розробці авторської новаторської моделі *Освітньо-просвітницької платформи формування туристичних цінностей, туристичної соціалізації, туристичної мобільності дітей та молоді* як пріоритетного напрямку формування та реалізації державної політики у сфері дитячого та молодіжного туризму у повоєнний період в Україні. Вбачаємо запропонований інструментарій *актуальним* натепер, оскільки це надасть можливість заінтересованим інституціям ознайомитися наразі з розробленою моделлю, а після перемоги України у війні проти держави-агресорки активно упроваджувати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без перебільшень, сфера розвитку дитячого та молодіжного туризму для будь-якої держави має бути пріоритетною, з огляду на важливість виховання молодого покоління на національних цінностях, традиціях, смислах, переконаннях, у турботі про їх соціальну та екологічну культуру, здоров'я тощо.

В Україні цей процес має свої особливості й здійснюється без послідовної та консолідованої взаємодії державних інституцій, бізнесу

та громадськості, й проявляється лише як поодинокі практики.

Досліджуючи ці явища [1], можна констатувати, що ефективним на сучасному етапі (та після перемоги у війни Української держави над державою-окупантом) стане застосування соціально-психологічного механізму, який передбачає встановлення взаємообумовлених мультикомунікативних кроскультурних соціальних зв'язків і контактів, що виникають у сфері туризму в процесі формування, просування та споживання туристичних продуктів і потребує врахування інтересів значної кількості учасників при формуванні державної політики.

Беззаперечно, основну складову організаційно-функціональних структур як суб'єктів реалізації соціально-психологічного механізму представляють органи державної влади національного рівня (Кабінет Міністрів України, Міністерство культури та інформаційної політики України зі значною кількістю підпорядкованих інституцій загальнодержавного рівня, Державне агентство розвитку туризму України та інші установи); регіонального та локального рівнів – місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування (районні та міські ради ОТГ); представники бізнесу (туристичного, логістичного, промоційного, інформаційного тощо); громадськість (громадські об'єднання, широке представництво членів ОТГ, заінтересованих осіб із різних сфер, дотичних до туризму: освіти, культури, науки, духовності, охорони здоров'я тощо)).

Зазначений перелік інституцій може розширюватися на основі відкритого доступу до формування державної політики в процесі міжсекторальної взаємодії, що виникає між органами влади, бізнес-структурами, некомерційними організаціями задля ефективного вирішення суспільних проблем. За таких обставин, йдеться про чітко виражений публічний характер суспільних відносин. Об'єктами впливу такої політики виступають споживачі туристичних послуг різного віку,

статі, соціального статусу, регіонів проживання, що в цілому охоплює значну частину населення країни як учасників туристичного руху.

Важливою ознакою дії об'єктів управління на суб'єкти є наявність інструментів регуляторного впливу, до яких відносимо сукупність засобів правового, матеріального, технічного, організаційного, інформаційного забезпечення державної політики.

При наявності суб'єктно-об'єктної взаємодії в процесі реалізації соціально-психологічного механізму постає потреба у дотриманні принципів, які визначають вектори подальшого розвитку сфери туризму, спрямованого на ціннісно орієнтовані зміни в поведінці туриста, що відбувається під час подорожей. Основні з них, узгоджуються з принципами *Концепції національної моделі формування та реалізації державної політики у сфері туризму в Україні (на засадах соціогуманітарного розвитку)* – далі авторська *Концепція* [1, с. 18-25].

Серед них принципи: туристичного людиноцентризму, верховенства права, публічності, багаторівневості, децентралізації рішень, комплементарності, сталого розвитку, інклюзії, публічно-приватного партнерства, колаборації, туристичного районування, туристичної інтелектуалізації, діджиталізації, інтегральності та ін. Серед пріоритетних методів, актуальними є методи: переконання, пропаганди, просвітництва, інформування, впливу та ін.

З огляду на це, цілями реалізації соціально-психологічного механізму в процесі розробки та упровадження державної політики у сфері дитячого та молодіжного туризму є: вивчення потреб та уподобань споживачів туристичних послуг, ознайомлення з національними туристичними ресурсами; врахування соціальної різноманітності туристичних інтересів та соціального статусу об'єктів державної політики у сфері туризму в процесі її розробки та реалізації; використання комплексу психологічних методів (переконання,

пропаганди, виховання, інформування, впливу тощо), спрямованих на соціогуманітарний розвиток особистості в процесі туристичної мобільності тощо.

Впритул дотичними до сфери туризму є можливості освітньої сфери, яка не тільки здійснює підготовку фахівців-туризмознавців, а й виконує освітньо-просвітницьку та виховну роботу серед дітей та молоді.

За основу у дослідженні беремо систему освітньої підготовки молодого покоління українських громадян й адаптуємо її до авторського бачення упровадження соціально-психологічного механізму формування та реалізації державної політики у сфері туризму.

У чинному вітчизняному законодавстві, зокрема в Законі України «Про туризм» [10] дитячий і молодіжний туризм визначено як пріоритетні. Зустрічаємо поодинокі акценти на їх підтримку в регіональних програмах розвитку туризму.

Водночас, в Україні не сформовано концептуального підходу до комплексного розвитку дитячого та молодіжного туризму як ключових напрямів реалізації державної політики у соціальній і гуманітарній сферах, що сприяють ціннісно орієнтованим виховним, освітнім, культурним процесам серед цієї категорії громадян.

З огляду на це, пропонуємо використати один із інструментів застосування соціально-психологічного механізму формування та реалізації державної політики у сфері туризму через моделювання *Освітньо-просвітницької платформи формування туристичних цінностей, туристичної соціалізації та туристичної мобільності дітей та молоді (далі – Освітньо-просвітницька платформа).*

В основу її розробки покладено правові засади вітчизняної сфери туризму та освіти, теоретичні положення за цією тематикою та результати онлайн-опитувань, проведених нами в 2019 [14] та 2020

pp. [12] із застосуванням Google forms, які є взаємодоповнюючими.

Ключові запитання, які ставилися респондентам, визначали: рівень залученості вітчизняної дитячої та молодіжної аудиторії до процесів ознайомлення із ресурсами внутрішнього туризму; пріоритетність вподобань туристичних запитів щодо історико-культурної, природної, гастрономічної, матеріальної та нематеріальної культурної спадщини; персоналізацію туристичного простору через ознайомлення з життєдіяльністю видатних особистостей території, їх внеском у регіональний, національний, світовий розвиток духовності, культури, мистецтва, науки, спорту, обороноздатності країни тощо.

За результатами комплексу проведених досліджень [12; 14] розроблено багаторівневу модель *Освітньо-просвітницької платформи* (див. Рис. 1), в основу якої закладено особливості формування туристичних цінностей нового типу людини-мандрівника – *Homo patrio viator*¹ (авторська дефініція), зорієнтованої на пізнання національних туристичних ресурсів; його поетапну туристичну соціалізацію та активну туристичну мобільність, що реалізовуватиметься за фінансової підтримки значного кола стейкхолдерів.

Фінансовим інструментом упровадження моделі пропонуємо застосовувати кошти державного та місцевого бюджетів, а також, грантову, спонсорську підтримку тощо. За умов прийняття проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» та деяких інших законодавчих актів щодо основних засад розвитку туризму» (пункт 1 стаття 12) [10] виконавчі органи місцевого самоврядування через новостворені місцеві фонди розвитку туризму, що утворюватимуться в складі місцевих бюджетів за рахунок туристичний збору, цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян, зможуть використовувати їх на потреби

¹ Похідне від *Homo viator*, яке в туризмологію прийшло з [5].

розвитку дитячого та молодіжного туризму в рамках Освітньо-просвітницької платформи. В основу функціонування моделі покладено принцип міжсекторальної взаємодії учасників, що впливає на процеси туристичної соціалізації та туристичної мобільності *Homo patrio viator* на локальному, регіональному та національному рівнях як пріоритет розвитку дитячого та молодіжного туризму.

У цьому контексті, кожен із освітніх рівнів передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на формування нового типу мандрівника – *Homo patrio viator*, який синергетично розвиває свою «Я-ідентичність» із притаманними спільними та відмінними ознаками, які в цілому культивують інтерес і бажання подорожувати рідною країною.

Пропонована модель є складовою авторської Концепції, які між собою взаємообумовлені і передбачають багаторівневе формування туристичних цінностей громадянином України на різних етапах розвитку особистості в процесі туристичної соціалізації і туристичної мобільності.

Беззаперечно, на передній план виходять ряд соціогуманітарних переваг їх застосування: розвиток фундаментальних цінностей – любові до малої та великої Батьківщини, національної та громадянської самосвідомості; локальної та національної ідентичності, патріотизму, мультикультурної грамотності тощо, які в процесі туристичних практик формуються, розвиваються, утверджуються.

Запропонована модель має чітку ідентифікаційну картину проникнення соціальних і гуманітарних чинників процесу туристичної соціалізації та туристичної мобільності особистості як об'єкта державної політики розвитку дитячого і молодіжного туризму, а отже, проєктно зорієнтована саме на цю аудиторію.

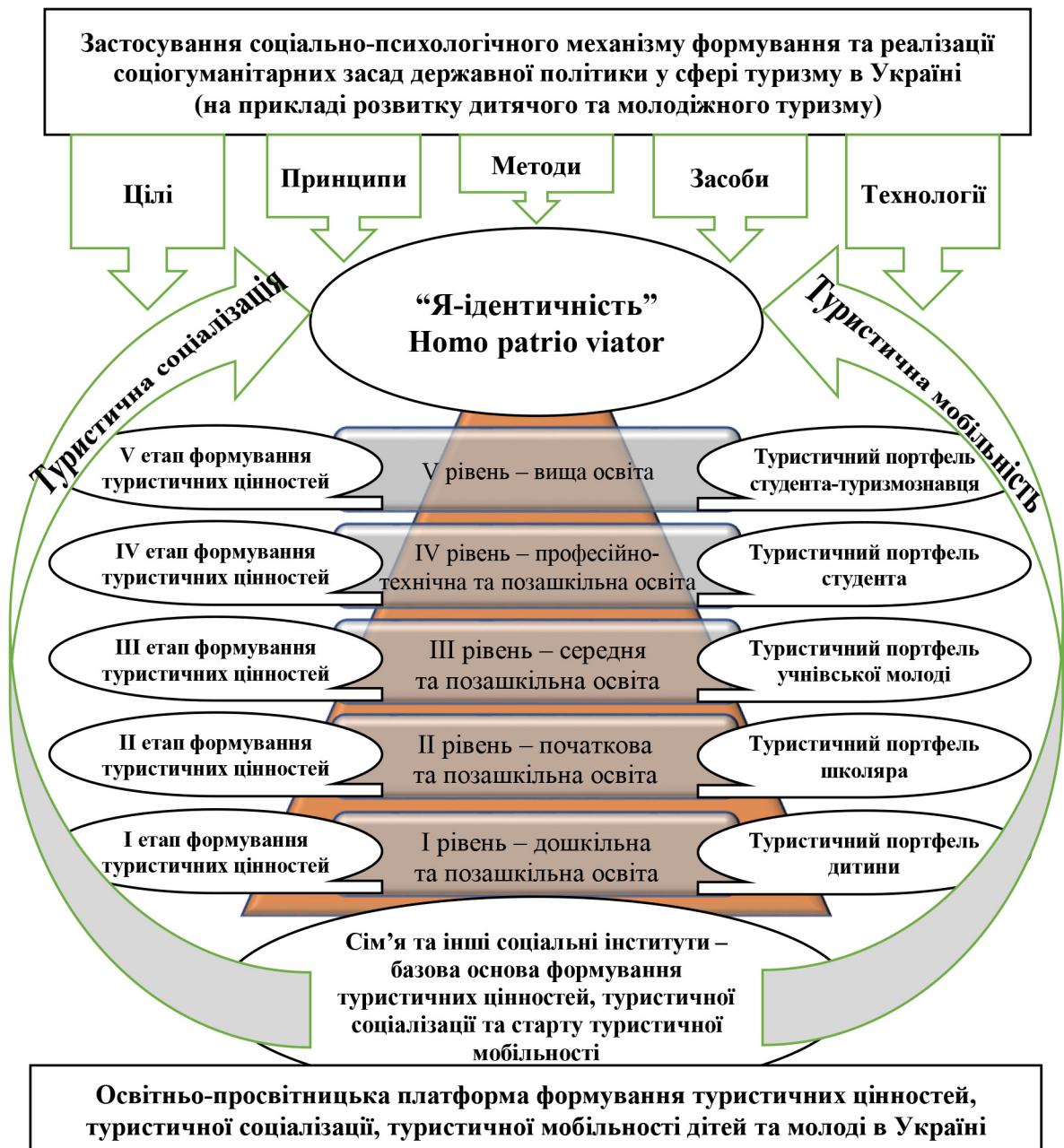

Рис. 1. Модель Освітньо-просвітницької платформи формування туристичних цінностей, туристичної соціалізації, туристичної мобільності дітей та молоді в Україні у повоєнний період *

**Джерело: розроблено авторкою [1, с.24] та адаптовано до потреб сьогодення*

Інтелектуальним продуктом процесу реалізації *Освітньо-просвітницької платформи* виокремлюємо «*туристичний портфель*», який кожен учасник умовно «приміряє» й апробовує під час подорожей та інших комунікативних туристичних практик на кожному освітньому рівні на території регіону проживання та поза його межами.

Базовим соціальним інститутом, в якому закладаються та формуються початкові туристичні цінності особистості, дається старт туристичній мобільності, відбувається, так би мовити, «придбання туристичного портфеля», на наше глибоке переконання, є сім'я. Здійснюючи перші мандрівки з батьками, дитина поступово соціалізується в туристичному середовищі; опановує досвід поведінки в громадських місцях; запам'ятовує місця тимчасового перебування, і мимоволі, починає накопичувати власний досвід подорожування. Для такої специфічної категорії мандрівників варто застосовувати спеціальні місця розваг та релаксації. Зазвичай, ними стають соціальні простори активного та анімаційного відпочинку, рекреаційні зони тощо.

В умовах воєнного стану в Україні вагомого значення набувають та матимуть місце у повоєнний період різноманітні соціальні інститути, які надають прихисток різним категоріям дітей, що втратили батьків або наразі потребують опіки з боку держави. З огляду на це, зростатиме роль таких закладів у процесі формування туристичних цінностей, туристичної соціалізації, туристичної мобільності молодого покоління українців.

На кожному з етапів туристичної соціалізації, здійснюється робота по формуванню туристичних цінностей *Homo patrio viator* різними соціальними інститутами: закладами освіти (формальної, неформальної, інформальної [8]); культури (бібліотечні установи, школи естетичного виховання, мистецькі студії тощо); спорту (дитячі юнацькі спортивні школи, секції, об'єднання тощо); туризму (краєзнавчо-туристичні секції,

пошуково-експедиційні групи та ін.), національно-патріотичного та духовного виховання (скаутські організації, недільні школи, дитячі та молодіжні спілки тощо), органами державної влади та органами місцевого самоврядування, представники бізнесу та громадськості тощо, які формують спільноту стейкхолдерів на кожному управлінському рівні.

Окрім того, до процесу туристичної соціалізації долучаються установи закладів дошкільної, позашкільної, середньої, професійно-технічної, вищої освіти, а також інші соціальні інститути, які впливають на формування соціально-гуманітарних цінностей особистості, сприяють реалізації прав на освіту, відпочинок, оздоровлення тощо.

Перший рівень (етап) – дошкільний (охоплює дітей віком від народження до 6–7 років) і за класичним зразком може служити основою для наповнення «*Туристичного портфеля дитини*». Важливим є врахування індивідуального підходу до туристичної соціалізації дошкільнят в межах навчального закладу, що вписується у контекст «збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини; вихованням любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей Українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля» [7].

Реалізація виокремлених завдань узгоджуються із Законом України «Про туризм», в якому прописані різновиди туризму, що на нашу думку, сприяють процесу туристичної соціалізації особистості (дитячий, сімейний та інші). На цьому освітньому рівні закладаються основи красзнавчих знань, що здатні сприяти формуванню у дітей уяви (образу) про територію, де вони проживають, її локальні особливості (назва, унікальні матеріальні та нематеріальні цінності тощо) з

урахуванням перших ознак самоідентифікації дитини з місцем постійного проживання. Тобто за допомогою відповідних психолого-педагогічних форм, методик утверджується туристична «Я-ідентичність» *Homo patrio viator*.

Багато в чому дошкільний рівень перекликається з *другим рівнем (етапом) Освітньо-просвітницької платформи* і охоплює дітей молодшого шкільного віку початкової школи (від 6–7 років до 10–11 років). Для їх туристичної мобільності, форми, методи і засоби роботи можуть бути схожими, однак за умов диференційованої адаптації до наповнення «*Туристичного портфеля школяра*», який розширює можливості колективної туристичної соціалізації, поглиблює краєзнавчі знання про ландшафтну специфіку території (клімат, основні заняття місцевих жителів; самобутні етнографічні традиції; локальну гастрономічну спадщину та ін.). Важливим на цьому етапі є роль вихователів, вчителів, інших категорій осіб роботи з дітьми. Значна роль належить ігровим формам діяльності, які доречно застосовувати у зонах рекреації, місцях, що спеціально облаштовані для відпочинку дітей тощо.

На *третьому етапі* реалізується «*Туристичний портфель підлітка/учнівської молоді*», що об'єднує громадян середнього і старшого шкільного віку (12–17 років)/підлітків та професійно орієнтованої молоді, до якого окрім традиційних подорожей регіоном, додаються екскурсійні маршрути найближчими сусідніми областями задля виявлення спільної та відмінної історичної, культурної, природної спадщини; проводиться персоніфікована образна та жива уява про видатних особистостей минулого і сучасності місцевості; започатковуються пошуково-дослідницькі форми роботи в рамках діяльності Малої академії наук на краєзнавчу тематику з прикладним характером; здійснюється акцент на локальні природно-кліматичні та

виробничі ресурси, що визначають майбутню професійну орієнтацію. Таким чином, межі туристичної колективної соціалізації розширюються.

Важливе значення у процесі реалізації *Освітньо-просвітницької платформи* належить закладам позашкільної освіти [9], що є складовою системи безперервної освіти і спрямовує свою діяльність на розвиток здібностей, духовних запитів, обдарувань, майбутнє професійне визначення дітей/підлітків/молоді через активне залучення до різних форм туристичної діяльності (краєзнавчо-пошукову, екскурсійну, просвітницьку) через секції, клуби, гуртки, культурно-освітні, спортивно-оздоровчі, науково-пошукові заклади.

Окрім того, ключову роль у цьому процесі відіграють органи місцевого управління (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), які мають профільні структурні підрозділи, що забезпечують формування та реалізацію державної регіональної політики у сфері освіти, культури, духовності, національно-патріотичного виховання та спорту. Провідне місце у цьому процесі належить туристичним підприємствам, громадським організаціям, профспілкам, батьківським комітетам тощо.

Діяльність органів місцевого управління спрямовується на утримання в належних умовах закладів туристичного показу, залучення вразливих верств населення до процесу туристичної соціалізації; здійснення рекламно-просвітницької діяльності тощо.

У такий спосіб усі інституції, які виступають в ролі стейкхолдерів реалізації *Освітньо-просвітницької платформи*, впливають на формування засад локальної та національної ідентичностей *Homo patrio viator*. За результатами їх діяльності і формується людиноцентричний світогляд туриста-мандрівника, який виробляє прагнення до пізнання своєї власної країни як затребувану цінність, засіб самоідентифікації, маркер етнонаціональної приналежності та індикатор транслявання

історико-культурної спадщини, що в майбутньому зберігатиме і передаватиме традиції подорожей рідною країною нащадкам.

На четвертому рівні (етапі) здійснюється наповнення та використання молоддю *«Туристичного портфеля студента»*. Цей ресурс має накопичені упродовж попередніх етапів туристичної мобільності та туристичної соціалізації цінностей, які доповнюватимуться потребами та можливостями розвитку фахових компетентностей, що представлятимуть сукупність знань, умінь, навичок, цінностей, поглядів, способів мислення, інших особистих якостей та визначатимуть здатність особи успішно соціалізуватися, провадити подальшу навчальну чи професійну діяльність у відповідній сфері; розширювати можливості подорожей рідною країною, мандрувати іншими державами і набути досвід міжкультурної комунікації, іншомовного спілкування тощо.

«Туристичний портфель студента-туризмознавця» (найвищий рівень Освітньо-просвітницької платформи) має формуватися на засадах мультикомпетентності. Проте, значна частина туристичних підприємств, як показує досвід попередніх років, спрямовує свою діяльність, переважно, на виїзний туризм, що демонструє відсутність мотиваційного інтересу представників сфери до розвитку внутрішнього туризму, вказує на брак гуманітарних фахових знань у представників туристичного супроводу тощо. З огляду на це, вбачаємо необхідним використання *«Туристичного портфеля студента-туризмознавця»* та включення його до основних компонентів професійної підготовки фахівців з урахуванням існуючих стандартів вищої освіти щодо спеціальності 242 «Туризм».

Вважаємо, що ціннісне наповнення *«Туристичного портфеля студента-туризмознавця»* має здійснюватися за рахунок накопичених упродовж попередніх багаторічних туристичних практик знань, умінь,

навичок, цінностей, способів мислення, доведених до рівня професійної обізнаності та здатності використовувати їх у фаховому середовищі.

Тому, результатом застосування «*Туристичного портфеля студента-туризмознавця*» мають стати: соціальна; історико-краєзнавча; культурологічна; патріотична; комунікативна; управлінська; стратегічна; правова; функціональна; інформаційна; інтегральна та інші професійні компетентності, що сприятимуть організації подорожей, управлінню діяльністю туристичних підприємств та розвитку туризму в цілому.

Всі, перераховані вище компетентності, доречно врахувати при розробці проєктів стандартів вищої освіти України за спеціальністю 242 «Туризм» (бакалаврського та магістерського освітніх рівнів) під узагальненою назвою «*соціогуманітарна компетентність*», що інтегруватиме теоретичний зміст предметних областей застосування компетентностей на засадах актуалізації національних цінностей, туристичної «Я-ідентичності», патріотичного виховання, туристичного людиноцентризму, туристичної мобільності та інтегрованої туристичної соціалізації задля впровадження багаторівневого поетапного туристичного просвітництва дітей та молоді.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, констатуємо, що у повоєнний період в Україні за сприятливих обставин зможуть скластися соціальні, гуманітарні та економічні передумови для розвитку дитячого та молодіжного туризму через реалізацію новаторської *Освітньо-просвітницької платформи формування туристичних цінностей, туристичної соціалізації, туристичної мобільності дітей та молоді*. В її основу покладено особливості формування «Я-ідентичності» нового типу людини-мандрівника – *Homo patrio viator*, зорієнтованої на активне пізнання національних туристичних ресурсів.

У процесі розробки моделі визначено, що ключовим

інтелектуальним продуктом Освітньо-просвітницької платформи є «туристичний портфель» дитини / школяра / учнівської молоді / студента, які поетапно будуть «наповнюватися» під час подорожей та інших комунікативних туристичних практик на кожному освітньому рівні, на території регіону проживання та поза його межами, й реалізовуватимуться за можливої фінансової підтримки державного та місцевого бюджетів, а також інших ресурсів, не заборонених чинним вітчизняним законодавством.

Таким чином, застосування портфельної стратегії для розвитку дитячого та молодіжного туризму в Україні сприятиме удосконаленню одного із векторів соціально-психологічного механізму формування та реалізації державної туристичної політики на соціогуманітарних засадах й слугуватиме базисом для розробки загальнодержавної цільової програми туристичної мобільності дітей та молоді, яка сприятиме подальшим науковим розвідкам за цією тематикою.

Література

1. Гаврилюк А. М. Соціогуманітарні засади формування та реалізації державної політики у сфері туризму в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2021. 40 с.
2. Долгова К. С. Еволюція суспільних функцій та особливих рис дитячого туризму та рекреації в Україні. *Географія та туризм*. Київ, 2019. № 40. С. 40-49.
3. Івченко Л. О., Кужиль С. В., Петренко М. В. Особливості організації дитячого туризму в Україні. *Економіка та держава*. Київ, 2019. № 1. С. 83–88.
4. Колотуха О. В. Географія дитячо-юнацького туризму в Україні : навч. посіб. Київ : Укр. держ. центр туризму і краєзнавства учн. молоді, 2008. 278 с.

5. Марсель Г. Homo viator = [Людина мандруюча] : пер. з італ. / пер. В. Шовкун. Київ : ВД “КМ Academia” : Пульсари, 1999. 320 с.

6. Мельничук М. М., Зейко В. О. Молодіжний та дитячий туризм: сутність та класифікація за віком. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Геологія. Географія. Екологія.* 2016. Вип. 44. С. 118-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhG_2016_44_17

7. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 49. Ст.259.

8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 38-39. Ст. 380.

9. Про позашкільну освіту : Закон України від 22.06.2000 р. № 1841-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2000. № 46. Ст. 393.

10. Про туризм : Закон України станом на 25.07.2022 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 25.07.2022).

11. Свірідова Н. Д., Чертовська Д. В. Аналіз сутності основних дефініцій дитячого туризму. *Наукові вісті Далівського університету : зб. наук. пр.* Луганськ, 2012. № 6. С. 21-24.

12. Туристичні ресурси України, що приваблюють вітчизняних туристів : google форма. URL: <https://docs.google.com/forms/d/1UZLSjad6QlkJqJNxxqXd7ITWeNSf5icvx3BR2TDiNo3w/edit> (дата звернення 25.07.2022).

13. Федоренко Л., Шендра Д. Сучасний стан розвитку світового та вітчизняного ринків дитячого туризму. *Економіка інноваційної діяльності підприємств : зб. наук. пр.* Київ, 2019. С. 45-46.

14. Чи доводилось Вам подорожувати Україною? : google форма. URL: <https://docs.google.com/forms/d/1nUvJzi-2sBiRuAtJsPgC3E20ktmTcJFd1jufmbvxGM/edit#responses> (дата звернення 25.07.2022).

15. Шандор Ф. Ф., Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : підручник. Київ : Знання, 2013. 334 с.

16. Шилова Н. І. Розвиток цільової спрямованості особистості підлітка у процесі туристичної діяльності : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. Миколаїв, 2017. 224 с.

References

1. Havryliuk, A. M. (2021), “Socio-humanitarian principles of formation and implementation of state policy in the field of tourism in Ukraine”, Doc. Thesis, Mechanisms of state administration, Private joint-stock company “University” Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, Ukraine.

2. Dolhova, K. S. (2019), “Evolution of social functions and special features of children's tourism and recreation in Ukraine”, *Heohrafiia ta turyzm*, vol. 40, pp. 40-49.

3. Ivchenko, L. O. Kuzhyl', S. V. and Petrenko, M. V. (2019), “Features of the organization of children's tourism in Ukraine”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 83–88.

4. Kolotukha, O. V. (2008), *Heohrafiia dytiacho-iunats'koho turyzmu v Ukraini* [Geography of children and youth tourism in Ukraine], Ukr. derzh. tsentr turyzmu i kraieznavstva uchn. molodi, Kyiv, Ukraine.

5. Marsel', H. (1999), *Liudyna mandruiucha* [Homo viator], VD “KM Academia”: Pul'sary, Kyiv, Ukraine.

6. Mel'niychuk, M. M. and Zejko, V. O. (2016), “Youth and children's tourism: essence and classification by age”, *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seria: Heolohiia. Heohrafiia. Ekolohiia*, vol. 44, pp. 118-122.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine “Pro doshkil'nu osvitu”, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 49, p. 259./

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine “Pro osvitu”, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol.38-39, p. 380.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine “Pro pozashkil'nu osvitu”, *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 46, p. 393.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine “Pro turyzm”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (Accessed 25 July 2022).
11. Sviridova, N. D. and Chertovs'ka, D. V. (2012), “Analysis of the essence of the main definitions of children's tourism”, *Naukovi visti Dalivs'koho universytetu*, vol. 6, p. 21-24.
12. Google forma (2022), “Tourist resources of Ukraine that attract domestic tourists”, available at: <https://docs.google.com/forms/d/1UZLSjad6QlkJqJNxxqXd7ITWeNSf5icvx3BR2TDiNo3w/edit> (Accessed 25 July 2022).
13. Fedorenko, L. and Shendra, D. (2019), “The current state of development of global and domestic markets for children's tourism”, *Ekonomika innovatsijnoi diial'nosti pidpriemstv*, Kyiv, p. 45-46.
14. Google forma (2022), “Have you ever traveled to Ukraine?”, available at: <https://docs.google.com/forms/d/1nUvJzi-2sBiRuAtJs-PgC3E20ktmTcJFd1jufmbvxGM/edit#responses> (Accessed 25 July 2022).
15. Shandor, F. F. and Kliap, M. P. (2013), *Suchasni riznovydy turyzmu* [Modern types of tourism], Znannia, Kyiv, Ukraine.
16. Shylova, N. I. (2017), “Development of target orientation of a teenager's personality in the process of tourist activity”, Ph.D. Thesis, Pedagogical psychology, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.08.2022 р.